

Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk
Zeszyt 272, rok 2018, s. 272–284

Mariola Tracz¹, Marcin Semczuk²

¹Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział w Krakowie, ul. Podchorążych 2,
30-601 Kraków, mtracz-62@o2.pl

²Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Gospodarki i Administracji
Publicznej, Katedra Gospodarki Regionalnej, 31-510 Kraków, ul. Rakowicka 27,
semczukm@uek.krakow.pl

WPŁYW TURYSTYKI NA ZMIANĘ FUNKCJI PRZESTRZENI MIEJSKIEJ NA PRZYKŁADZIE KRAKOWA

Abstract: *The impact of tourism on the change in the function of urban space. case study of Cracow.* The aim of the article was to determine the course of changes the urban space under the influence of tourism, on the example of selected areas in Cracow. A literature study, statistical data and field studies were used to explain the relationship between the growth of tourist movement and the development of the tourist space of this city. The impact of tourism on changes in public and private space use within Matejki Square and Pawia Street, in the neighbourhood of the historical zone (Old Town) and in the New Square at Kazimierz, was analysed. The conducted analysis showed three functional changes of the studied areas under the influence of the rapid tourist movement. They were transformed from residential-service to service-residential related to service of tourists (hotels, gastronomy, trade, entertainment). The urban space has been enriched with elements that increasing the tourist attractiveness of Cracow compared with other cities, for example, concerning spending free time (pubs, cafés, restaurants), and the new accommodation base near the city-centre. A lack of a zoning plan and development vision causes the helplessness of the local authorities in managing the tourist infrastructure development, which is reflected at the Kazimierz New Square.

Keyword: tourism, tourist traffic, touristification, urban areas, Cracow

JEL codes: R14, R52, R53, R58

Wprowadzenie

Coraz większe znaczenie we współczesnych przemianach przestrzeni miejskiej ma turystyka, co dotyczy zarówno wielkich metropolii (np. Hongkongu, Londynu, Paryża), jak i mniejszych miast, w tym szczególnie tych o bogatych zasobach dziedzictwa kulturowego. W ostatnich dekadach miasta stały się ważnymi kierunkami turystycznych podróży. Miasto jako przestrzeń materialna i niematerialna oraz społeczna staje się przykładem obszarowego produktu turystycznego w umyśle i wyobrażeniach turysty [Ashworth, Page 2011]. Miasta konkurują ze sobą o turystów, a czynnikiem zwiększającym konkurencyjność jest oferta kulturalna i rozrywkowa, dostępność usług oraz tzw. „klimat” danego miasta. Kultura staje się jednym ze źródeł społeczno-gospodarczego ożywienia miasta, czemu służą m.in. organizowane w nich cykliczne wydarzenia kulturalne i sportowe oraz popularne festiwale. Turyści, przyciągani coraz bogatszą ofertą usług kulturalnych, rozrywkowych i sportowych, poprzez konsumpcję generują lokalny wzrost gospodarczy. Znajduje to odzwierciedlenie w rosnących inwestycjach w miejską infrastrukturę transportową, technologiczną itp.

Wzrost znaczenia turystyki w gospodarce miasta wpływa na stałe poszerzanie się jego przestrzeni turystycznej. Przestrzeń ta w literaturze najczęściej definiowana jest jako wyróżniająca się funkcjonalnie część przestrzeni geograficznej, w której nastąpił rozwój zjawisk turystycznych [Liszewski 1999; Włodarczyk 2014]. Mieszkańcy i władze lokalne odpowiedzialne za planowanie i strategię rozwoju przystosowują przestrzeń miejską do nowych celów, również tych związanych z aktywnością turystyczną. Dotychczasowe badania nad procesem przemian przestrzeni miejskiej pod wpływem szeroko pojmowanej turystyki wskazują, że zjawisko to ma charakter lokalny, nie zaś globalny. Przemiany te występują zazwyczaj w miejscach gwałtownego rozwoju turystyki miejskiej, który niejednokrotnie wymyka się spod kontroli [Mika 2011; Colomb, Novy 2017]. Jednak pewne procesy o charakterze globalnym, np. neoliberalne strategie rozwoju, kultura masowa i konsumpcjonizm, powodują powielanie niektórych zachowań turystów, co w pewnym stopniu przekłada się na podobne formy przekształceń przestrzeni turystycznej miast [Ashworth, Page 2011; Mika 2011].

Kraków jest jednym z najważniejszych ośrodków turystycznych w Europie. Jako miasto o bogatej historii i unikatowym dziedzictwie kulturowym, w ostatniej dekadzie odwiedzane jest przez coraz większą liczbę turystów. Turystyka dla Krakowa jest nie tylko ważnym źródłem dochodów, lecz także zjawiskiem społecznym, budującym tożsamość miasta. W strategii rozwoju miasta zakłada się dalszy rozwój funkcji turystycznej, z wykorzystaniem dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego oraz potencjału

mieszkańców do budowania produktów turystycznych o wysokiej jakości [Strategia... 2014]. W strategii tej szczególnie podkreślono, że posiadane zasoby infrastrukturalne i poziom kadry turystycznej sprzyjają rozwojowi różnych form turystyki, np. turystyki kulturowej, religijnej i kongresowej, odpowiadających na potrzeby współczesnego turysty. Jako jeden z priorytetów wyróżniono tworzenie nowoczesnej przestrzeni turystycznej miasta oraz budowę oferty dla rodzin, młodzieży, studentów i seniorów.

1. Stan i rozwój przestrzeni turystycznej w Krakowie

W roku 2010 omawiane miasto odwiedziło 6 mln turystów (w tym 4 mln krajowych i 2 mln zagranicznych), a w 2017 r. liczba ta zwiększyła się do 12,9 mln (w tym 9,9 mln krajowych i 3 mln zagranicznych). W latach 2010–2017 liczba turystów ogółem wzrosła zatem o 6,9 mln osób [Ruch... 2018]. Faktyczna liczba odwiedzających Kraków jest wyższa, bowiem do miasta wielu przyjeżdża tylko na kilka lub kilkanaście godzin, również w celach poznawczych, wypoczynkowych, rozrywkowych czy handlowych. Atutem sprzyjającym rozwojowi turystyki w Krakowie jest łatwa dostępność komunikacyjna tego miasta. Z wielu dużych ośrodków europejskich można tu wygodnie dotrzeć samolotem, rozwijane są też nowe połączenia z miast Afryki i Azji. Do głównych deklarowanych motywów przyjazdu turystów zagranicznych do Krakowa należą te związane ze zwiedzaniem obiektów zabytkowych i innych miejsc, będących elementami dziedzictwa kulturowego miasta [Borkowski i in. 2016]. Na gwałtowny wzrost ruchu turystycznego w Krakowie wskazuje liczba turystów przypadająca na 100 mieszkańców. Wskaźnik ten w 2010 r. wynosił 7,94, a w 2017 r. – 11,88. Natomiast wskaźnik wyrażony liczbą turystycznych miejsc noclegowych przypadających na 100 mieszkańców, niemal się podwoił, wzrastając z 2,03 w 2010 r. do 3,93 w 2017 r. Dostrzegamy już przeciążenie Krakowa ruchem turystycznym.

Ruch turystyczny od dawna skupiał się w historycznym centrum miasta (Stare Miasto, Wawel i Kazimierz), czyli w obszarze układu urbanistycznego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO, a obecnie przenosi się także na dzielnice sąsiednie – Kleparz, Krowodrzę, Zabłocie i Stare Podgórze oraz do Nowej Huty. Liczba obiektów zabytkowych w mieście przekracza 5 tys., z czego 1143 zostały wpisane do rejestru zabytków i podlegają ochronie prawnej [Kurek, Mika 2008]. W historycznym Śródmieściu głównymi ciągami ruchu turystycznego są ul. Grodzka, prowadząca z Wawelu na Rynek Główny, oraz sąsiadujące z Rynkiem ulice: Floriańska, Sławkowska, Szewska, Sienna, Kanonicza. W kierunku dawnego miasta Kazimierza prowadzą ulice Stradom (od Wawelu) oraz Starowiślna i Wielopole (od Plant). Miejskami

najczęściej tam odwiedzanymi przez turystów są: plac Nowy i ul. Szeroka, plac Wolnica oraz klasztor oo. Paulinów na Skałce. Równie istotnym centrum komunikacyjno-turystycznym jest region Dworca Głównego z przyległymi ulicami. Rekreacyjnymi obszarami w ścisłym centrum są Planty oraz aleje na Bulwarach Czerwińskim i Inflanckim nad Wisłą.

Niewielkie odległości pomiędzy głównymi obiektami dziedzictwa kulturowego na Starym Mieście i Kazimierzu powodują dużą koncentrację liczby turystów na niezbyt rozległym obszarze. Podejmowane są działania służące dekoncentracji ruchu turystycznego. Przykładem nowego ciągu komunikacyjnego pieszo-rowerowego jest Kładka Ojca Bernatka, która połączyła dzielnicę Kazimierz i Stare Podgórze. Ponadto oferta kulturalna miasta została wzbogacona o nowe obiekty muzealne: MOCAK – Muzeum Sztuki Współczesnej oraz dwa nowe oddziały Muzeum Historycznego Miasta Krakowa: Fabrykę Emalia Oskara Schindlera oraz Podziemia Rynku. Pierwsze dwa z tych obiektów znajdują się na Zabłociu poza ścisłym centrum Starego Miasta. Rozwojowi turystyki biznesowej i sportowej służą dwa nowe centra kongresowe – ICE Kraków i Tauron Arena [Ziarkowska, Ziarkowski 2015; Tracz i in. 2019].

Kraków dysponuje obecnie dobrze rozwiniętą podstawową infrastrukturą turystyczną, bazą noclegową i gastronomiczną, oferującą usługi dla różnorodnych klientów. Liczba miejsc noclegowych w pełni zaspokaja potrzeby turystów odwiedzających to miasto. Podstawę stanowią obiekty hotelowe (159) o szerokim zakresie usług i standardzie od 1 do 5 gwiazdek. Działa tu 10 obiektów 5-gwiazdkowych i 40 hoteli 4-gwiazdkowych, wykorzystywanych do spotkań międzynarodowych. Są one zlokalizowane w centrum Krakowa i w większości należą do światowych sieci hotelowych. Bogata jest też oferta tzw. taniej bazy noclegowej (hostele, pokoje gościnne, apartamenty, schroniska młodzieżowe, domy wycieczkowe, domy studenckie), adresowanej do turystów młodych i mniej zamożnych. Takie obiekty usytuowane są głównie na obszarze Śródmieścia, Stradomia, Kleparza i Kazimierza. Często funkcję noclegową pełnią budynki zabytkowe oferujące stosunkowo małą liczbę miejsc od 5 do 29 (średnio 12,9), podczas gdy średnia liczba miejsc noclegowych ogółem wynosi w mieście 46,6 [Kraków... 2018]. Utrzymuje się duża presja na tworzenie nowych obiektów hotelowych w centrum miasta, co prowadzi do konfliktów prawnych między inwestorami a instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę zabytków w mieście, a także z mieszkańcami. Przestrzenna ekspansja obiektów noclegowych (hotele, hostele, apartamenty) i ofert wynajmu mieszkań dla turystów (np. Airbnb) prowadzi do gentryfikacji turystycznej miasta. Potwierdzeniem tego jest fakt, że w odległości do 2 km od Sukiennic znajduje się aż 57% hoteli, większość hosteli (92%) i apartamentów (93%), ponad połowa pokoi gościnnych (65%) oraz innych obiektów tego typu [Kurek, Mika 2008; *Centralny...* 2017]. Równocześnie hotele to

obiekty wyróżniające się architektonicznie w przestrzeni, wpływają na estetykę i funkcje najbliższego otoczenia. Najczęściej inwestycja hotelowa pociąga za sobą zmianę przestrzeni wokół obiektu, gdyż powstają drogi, parkingi, skwery zieleni itp. Z drugiej strony swoboda prowadzenia działalności gospodarczej w prywatnych kamienicach pozwala właścicielom na wynajmowanie obiektów pod hostele, kluby rozrywkowe, puby oraz restauracje. Niejednokrotnie dochodzi do przekształcania zabudowy zabytkowej pod wpływem turystyki. W celu ochrony krajobrazu kulturowego historycznego centrum Krakowa w 2000 r. podjęto uchwałę o utworzeniu Parku Kulturowego Stare Miasto. Określa ona m.in. zasady prowadzenia działalności usługowej i handlowej, np. funkcjonowania ogródków gastronomicznych, umieszczania reklam i szyldów.

Realizacji wypoczynku i rozrywki służy rozbudowana oferta usługowa. Najlichniesz grupę tworzą restauracje, kluby i puby oraz kawiarnie, a także inne lokale rozrywkowe. Duża koncentracja tych obiektów, w tym clubbingowych (dyskoteki, kluby nocne), występuje na obszarze Starego Miasta. Są one dominującym elementem krajobrazu krakowskiego Rynku i sąsiednich ulic oraz dzielnic (tab. 1). Również na Kazimierzu od ponad 20 lat stale zwiększa się liczba kawiarni, pubów, restauracji i galerii. W 1994 r. funkcjonowały tam 33 lokale gastronomiczne, a obecnie ich liczba jest szacowana na około 300. Wkomponowując się w historyczną przestrzeń miasta, tworzą wyjątkową atmosferę spotkań dla mieszkańców i turystów. Z badań nad ruchem turystycznym wynika, że atmosfera miasta jest istotnym walorem turystycznym, przyciągającym różne grupy turystów do Krakowa [Murzyn-Kupisz 2012; Borkowski i in. 2016].

Wielu badaczy dowodzi, że rozwój turystyki w miastach, prowadzi do trudnych do opanowania zakłóceń w lokalnym rozwoju przestrzenno-gospodarczym, a także do negatywnych zmian w funkcjonowaniu przestrzeni publicznej. Zwiększony ruch turystyczny wywołuje presję inwestycyjną w zakresie infrastruktury turystycznej. Badania nad użytkowaniem przestrzeni miejskiej krakowskiego Śródmieścia potwierdzają wzrastającą funkcję turystyczną tej

Tabela 1

Liczba wybranych obiektów gastronomicznych i rozrywkowych na Starym Mieście i Kazimierzu w Krakowie

Rodzaj obiektu	Stare Miasto w obrębie Plant	Kazimierz
Restauracje	116	76
Kawiarnie	44	31
Kluby i puby	62	23

Źródło: Opracowano na podstawie [www1; dostęp: 15.10.2018].

dzielnicy Krakowa [Górka 2004; Luchter 2014]. W następstwie przeobrażeń własnościowych oraz wzrastającego ruchu turystycznego Śródmieście Krakowa zmieniło charakter z dzielnicy mieszkaniowo-usługowej na usługowo-mieszkaniową. Powierzchnia mieszkalna zmniejszyła się o 1/3 w latach 1979–2002, znacznie zmieniła się także struktura usług. Przybyło restauracji, pubów, kawiarni i punktów tzw. „małej gastronomii” oraz sklepów z artykułami luksusowymi i pamiątkami. Równocześnie prowadzona rewitalizacja Starego Miasta sprzyjała rozwojowi turystyki, poprawiając stan estetyczny i sanitarny dzielnicy. Podobne procesy zachodzą na Kazimierzu. Rewitalizacja zaniedbanej przestrzeni (np. otwarcie Centrum Kultury Żydowskiej, adaptacja dawnej zajezdni tramwajowej przy ul. św. Wawrzyńca na Muzeum Inżynierii Miejskiej oraz konserwacja zabytkowych synagog) jest dobrym przykładem działań publicznych w tej części miasta. Inne działania, bardziej spontaniczne, są prowadzone pod presją turystyki. Obserwujemy już tzw. gentryfikację Kazimierza w kontekście fizycznym (zatłoczenie i towarzyszące mu problemy mieszkańców z ograniczeniami w ruchu i parkowaniem), handlowym (zmiana liczby i typu usług) i społecznym (migracje ludności). Podobne procesy wcześniej zaistniały na Starym Mieście w obrębie Plant [Kruczek 2018].

2. Metodyka badań

Przedmiotem badań była przestrzeń miejska Krakowa i jej zmiany pod wpływem gwałtownego rozwoju turystyki. Kraków jest dobrym przykładem przeszłych i obecnych relacji zachodzących pomiędzy turystyką i jej rozwojem a przemianami w funkcjonalnym użytkowaniu miejskiej przestrzeni. Celem badań była identyfikacja zmian w użytkowaniu przestrzeni miasta powstałych pod wpływem turystyki i jej obecnych trendów na rozwój urbanistyczny obszarów przyległych do ścisłego historycznego centrum Krakowa – Śródmieścia (Stare Miasto) i Kazimierza. Analizą objęto trzy obszary położone w różnych częściach miasta, tj. plac Matejki i ul. Pawią (Kleparz) oraz plac Nowy (Kazimierz). Badano zmiany w wykorzystaniu przestrzeni publicznych i prywatnych na wybranych obszarach oraz przemiany infrastrukturalne.

W pierwszej kolejności zidentyfikowano stare i nowe obszary turystyczne w Krakowie kształtowane przez współczesny ruch turystyczny. Następnie analizowano zmiany w wykorzystaniu przestrzeni miejskiej pod wpływem rozwoju bazy noclegowej oraz usług związanych z obsługą turystów (usługi gastronomiczne, kawiarnie i puby, ciągi komunikacyjne itp.). W badaniach posłużono się kwerendą literatury i zebranymi materiałami statystycznymi, wykonano też inwentaryzację użytkowania przestrzeni miejskiej. Uzyskane wyniki poddano analizie statystycznej i pogrupowano, a następnie

przedstawiono w formie graficznej z wykorzystaniem danych z Bazy Danych Obiektów Topograficznych (BDOT) w zakresie zabudowy oraz infrastruktury drogowej. Podstawą do przeprowadzenia inwentaryzacji terenowej była metodyka wykorzystywana na potrzeby Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych (PKOB), poszerzona o dodatkowe funkcje w grupie budynków niemieszkalnych. Zebrany materiał wraz z zaprezentowaną refleksją może się przyczynić do lepszego zrozumienia zachodzących procesów transformacji przestrzeni miejskiej w ośrodkach turystycznych.

3. Wyniki badań

Dobłą ilustracją zmian w użytkowaniu przestrzeni miejskiej pod wpływem gwałtownego rozwoju turystyki w Krakowie jest plac Matejki. To jedna z ważniejszych publicznych przestrzeni w mieście, blisko ścisłego historycznego centrum Krakowa (650 m od Rynku Głównego) i Dworca Głównego. Plac Matejki położony jest w historycznej dzielnicy Kleparz, między ulicami Basztową i Warszawską. W północnym narożniku (u zbiegu ulic: św. Filipa, Warszawskiej i Kurnik) znajduje się kościół św. Floriana, gdzie w przeszłości rozpoczynała się słynna Droga Królewska, prowadząca przez Rynek Główny na Wawel. W XIX w. na miejscu kleparskiego ratusza wzniesiono w zachodniej pierzei budynki Akademii Sztuk Pięknych oraz gmach Dyrekcji Kolei. Pośrodku tego placu usytuowano pomnik Bitwy pod Grunwaldem upamiętniający 500 rocznicę tej bitwy.

W wyniku przeprowadzonej rewitalizacji części komunikacyjnej i centralnej placu zwiększyła się jakość przestrzeni komunikacyjnej dla ruchu pieszego we wschodniej pierzei i dla rowerzystów – w zachodniej. Pod wpływem presji ruchu turystycznego użytkowanie przestrzeni prywatnej i publicznej zmieniło się. Przy takiej samej liczbie budynków mieszkalnych (zlokalizowanych głównie w pierzei wschodniej) od lat 70. XX w. znacznie zmieniła się ich struktura użytkowania. Obecnie w 4 kamienicach znajdują się hotele (ryc. 1). Dokonano tam adaptacji lokali mieszkalnych na pokoje hotelowe, a powierzchni parterów na lokale usługowe (restauracje, kawiarnie) oraz piwnic, głównie na cele gastronomiczno-rozrywkowe (pub) (tab. 2). Przestrzeń publiczna w ciągu chodników została pomniejszona o ogródki kawiarniane. Liczba obiektów handlowych spadła z 5 do 2. Natomiast bez zmian pozostała liczba obiektów związanych ze szkolnictwem wyższym (ASP) i finansami (Bank Polski). Budynek, w którym mieściła się szkoła średnia (Technikum Spożywcze), został oddany właścicielom i obecnie jest pustostanem. Również budynek Dyrekcji Kolei został sprzedany. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że zostanie on przeznaczony na luksusowe mieszkania i hotel. Zebrane dane wskazują, że

Ryc. 1. Funkcje przestrzeni miejskiej wokół placu Matejki (Kleparz)
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

w ostatnich latach wyraźnie wzrosła turystyczna funkcja obszaru wokół placu Matejki.

Drugim obszarem badań była ul. Pawia, która w wyniku rozbudowy węzła komunikacyjnego przy Dworcu Głównym została wydłużona i połączona z ważnym w Krakowie węzłem drogowym: Alejami Trzech Wieszczów

Tabela 2

Budynki o przeważających funkcjach w wybranych obszarach Krakowa

Obszar miejski	Liczba budynków					
	ogółem	w tym:				
		mieszkalno/ usługowe	hotele/ hostele	biura	kultury i oświaty	inne
plac Matejki	18	6	4	1	2	5
ul. Pawia	23	9	8	4	–	2
plac Nowy	18	12	3	–	1	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

i ul. Warszawską. Wzdłuż tej ulicy wybudowano torowisko tramwajowe, dwa przystanki komunikacji miejskiej – Dworzec Główny Zachód i dwupoziomowy Politechnika, a po wschodniej stronie tej ulicy wzniesiono wielkopowierzchniowy obiekt handlowy – Galerię Krakowską, nowe obiekty noclegowe (hotele/hostel) o różnym standardzie (3- i 4-gwiazdkowe), biurowce (docelowo będzie to 5 budynków o łącznej pow. 70 tys. m²) oraz budynki mieszkalne (przystanek Politechnika) (ryc. 2).

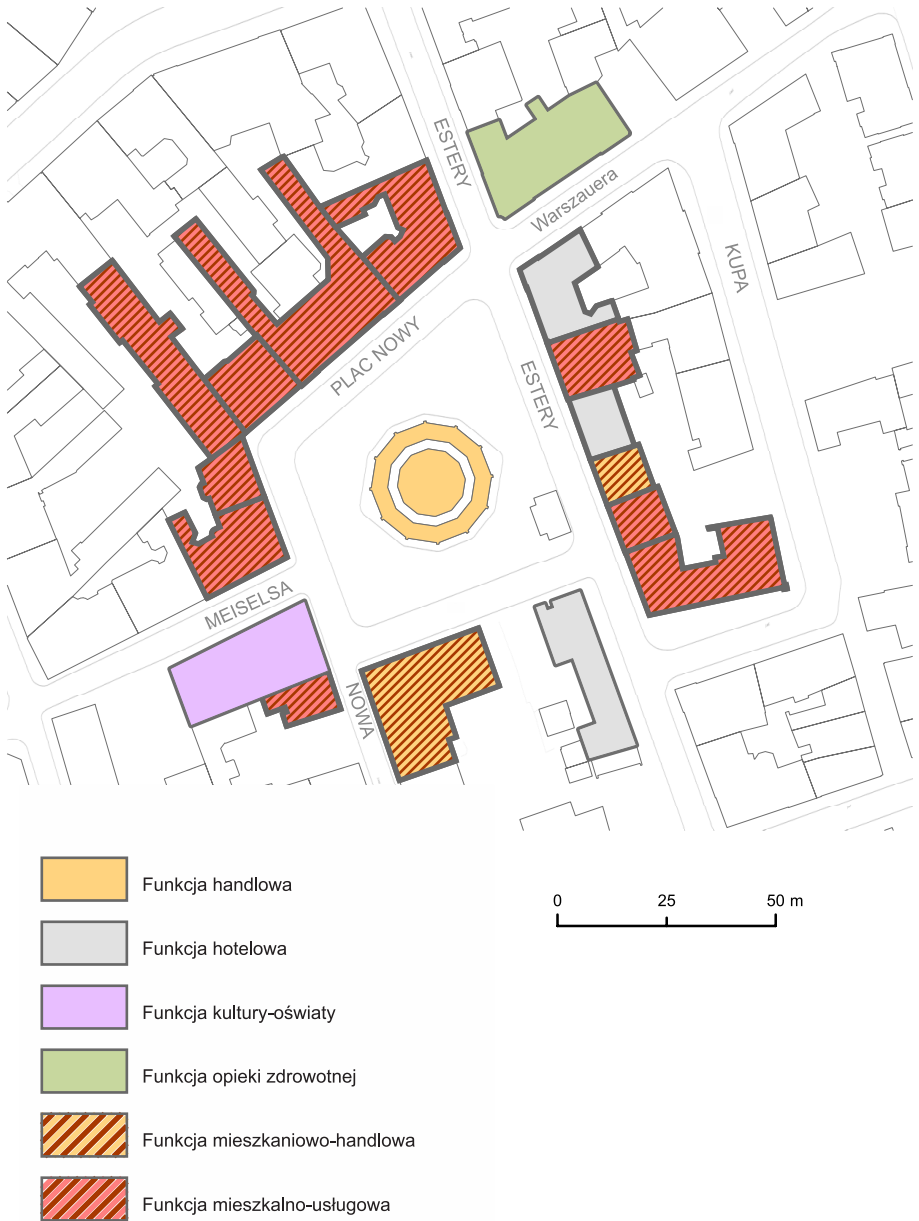
Zwiększyła się liczba restauracji i kawiarni, w tym tzw. sieciówek (np. Starbuck, KFC), barów, punktów usługowych (usługi opieki zdrowotnej, biura turystyczne, banki) oraz przestrzeni spędzania wolnego czasu (między historycznym budynkiem dworca Kraków Główny a wspomnianą galerią handlową i hotelem). Przestrzeń wzdłuż ul. Pawiej uzyskała więc nową funkcję handlowo-turystyczną, a powoli rozwija się tam także funkcja biznesowa. Wprowadzone tu elementy infrastruktury turystycznej (hotele, gastronomia) i wzrost dostępności komunikacyjnej (połączenie kolejowe z lotniskiem w Balicach) oraz nowoczesne rozwiązania architektoniczne spowodowały, że obszar ten zyskał na funkcjonalności i estetyce. Zgodnie z przyjętą koncepcją modernizacji tej części miasta i konsekwentną jej realizacją, ul. Pawia i jej otoczenie przekształciło się w nową dobrze rozpoznawalną przestrzeń turystyczną Krakowa. Sprzyja ona rozwojowi m.in. turystyki zakupowej.

Trzecim obszarem analizy był plac Nowy w centrum żydowskiej części Kazimierza. Jest to teren o bogatym dziedzictwie kultury, od kilkunastu lat przestrzeń o intensywnym ruchu turystycznym. Plac Nowy jest jednym z oryginalnych placów targowych w Krakowie. Jego centrum stanowi tzw. „Okrągłak” (dawniej rytualna rzeźnia), a całość otoczona jest zabytkowymi budynkami, co nadaje temu placowi niepowtarzalną atmosferę. Równocześnie jest to jedna z rozpoznawalnych przestrzeni miejskich Kazimierza. Do lat 90. XX w. przeważał tutaj handel artykułami spożywczymi i przemysłowymi oraz płodami rolnymi, a w niedzielę – „starociami” (sztuką, odzieżą z drugiej ręki). Obecnie handel zanika, częściej organizowane są tu tzw. giełdy tematyczne (np. targi staroci, targi odzieży, designu, giełda gołębi itp.). W odnowionych lokalach „Okrągłaka” znajdują się punkty małej gastronomii (bary, grille), sklepiki z pamiątkami i biżuterią. Natomiast w parterach budynków otaczających ten plac od strony zachodniej i południowej powstały puby, restauracje i kawiarnie. W miejsce sklepów spożywczych i mięsnych pojawiły się sklepy alkoholowe otwarte całą dobę (24 godziny), a w pierzei północnej – hotel i hostel z restauracjami i pubami (ryc. 3). Plac Nowy jest także miejscem licznych spotkań turystów, szczególnie w weekendy, oraz imprez artystycznych.

Nie powiodły się próby podniesienia funkcjonalności i jakości przestrzeni oraz estetyki placu Nowego. Intensywny ruch turystyczny, jaki obserwujemy na Kazimierzu, w tym zwłaszcza w rejonie placu Nowego, wywołał tzw.

Ryc. 2. Funkcje przestrzeni miejskiej wokół ul. Pawiej w Krakowie
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Ryc. 3. Funkcje przestrzeni miejskiej wokół placu Nowego na Kazimierzu
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

gentryfikację handlową, przejawiającą się zmianą popytu na dobra i usługi, wzrostem liczby placówek obsługujących głównie turystów (ekspansja pubów, restauracji i kawiarni, punktów małej gastronomii, sklepików z pamiątkami) oraz rosnącą ceną wynajmu przestrzeni na cele komercyjne, co powoduje wzrost kosztów towarów i usług. Konsekwencją tego procesu jest postępujące wyludnianie się tej dzielnicy.

Podsumowanie

Rosnący ruch turystyczny w Krakowie nie pozostaje bez wpływu na wykorzystanie przestrzeni miejskiej, prywatnej i publicznej. Badania wykazały, że pod wpływem turystyki zmieniła się funkcja trzech wybranych do analizy obszarów miasta, szczególnie zaś struktura usług. Znacznie mniej jest tam sklepów z podstawowymi artykułami spożywczymi, pojawiły się natomiast sklepy z ofertą skierowaną do turystów (pamiątki, wyroby jubilerskie, alkoholowe), a liczne budynki mieszkalne przekształcono w hotele. Również przestrzeń publiczna, ze względu na cechy funkcjonalno-przestrzenne z założenia dostępna dla wszystkich, mieszkańców oraz odwiedzających – turystów, pod wpływem masowego ruchu turystycznego staje się jednak mniej dostępna pod względem czasowym i fizycznym. Dostrzega się także, że funkcja turystyczna Krakowa podlega intensywnemu umiędzynarodowieniu, przyczyniając się do internacjonalizacji miasta oraz przekształcania jego przestrzeni publicznej. Przejawem tego procesu jest rozwój infrastruktury gastronomicznej i rozrywkowej oraz w oparciu o nią oferty turystycznej. Analizowane przykłady potwierdziły zachodzące zmiany funkcji wielu obiektów zabytkowych, wykorzystanie ich dla potrzeb turystyki (hotele/hostele) i usług (restauracje, puby, kawiarnie). Rewitalizacja tych miejsc wpłynęła na podniesienie ich estetyki, funkcjonalności oraz ożywienie, a z drugiej strony wzrost komercjalizacji pejzażu tych rejonów Krakowa i wzrost intensyfikacji ruchu turystycznego oraz dochodów lokalnych przedsiębiorców. Jednak w dłuższej perspektywie czasowej może skutkować zanikiem autentyczności i „klimatu miejsca” w wyniku przerwania ciągłości historycznej spowodowanej migracją mieszkańców ze względu na uciążliwość masowej turystyki.

Zarządzanie przestrzenią miejską oraz rozwojem turystyki w miastach z bogatym dziedzictwem kulturowym jest procesem skomplikowanym i wielowymiarowym. Podnoszenie atrakcyjności oraz planowe działania, prowadzące do poprawy stanu przestrzeni takich miast, powinny być jednym z narzędzi stymulowania rozwoju turystyki przyjazdowej do nich. Dziedzictwo kulturowe podlega procesowi ciągłego kształtowania, nie można więc jedynie chronić tego, co się w nim już znajduje, ale trzeba również kontrolować,

jakie nowe komponenty zostaną wprowadzone do przestrzeni miejskiej oraz jak wpłyną one na funkcjonowanie tej przestrzeni i jej społeczną tkankę.

Literatura

- Ashworth G., Page S.J., 2011, *Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes*. *Tourism Management*, 32: 1–15.
- Borkowski K., Grabiński T., Seweryn R., Wilkowska A., Mazanek L., Grabińska E., 2016, *Ruch turystyczny w Krakowie w 2016 roku. Badania monitoringowe 2003–2016*. Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków.
- Centralny Wykaz Obiektów Hotelarskich, 2017 [<https://turystyka.gov.pl/cwoh/index>; dostęp: 15.10.2018].
- Colomb C., Novy J. (red.), 2017, *Protest and resistance in the tourist city*. Routledge, London.
- Górka Z., 2004, *Krakowska dzielnica staromiejska w dobie społeczno-ekonomicznych przemian Polski na przełomie XX i XXI wieku*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Kraków w liczbach 2017, 2018, Wydział Rozwoju Miasta Krakowa, Kraków: 8.
- Kruczek Z., 2018, *Turyści vs. mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa*. *Turystyka Kulturowa*, 3: 29–39.
- Kurek W., Mika M. (red.), 2008, *Waloryzacja przestrzeni miejskiej Krakowa dla potrzeb turystyki. Raport końcowy*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Liszewski S., 1999, *Przestrzeń turystyczna miasta (przykład Łodzi)*. *Turyzm*, 9(1): 51–73.
- Luchter B., 2014, *Przemiany użytkowania ziemi w centralnej części Krakowa – byłej dzielnicy katastralnej Śródmieście w latach 1992–2012*. *Zeszyty Naukowe UE w Krakowie*, 6: 131–147.
- Mika M. (red.), 2011, *Kraków jako ośrodek turystyczny*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Murzyn-Kupisz M., 2012, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- Ruch turystyczny w Krakowie w 2017 roku*, 2018, Małopolska Organizacja Turystyczna, Kraków.
- Strategia rozwoju turystyki w Krakowie na lata 2014–2020*, 2014, Urząd Miasta Krakowa [<https://www.bip.krakow.pl/zalaczniki/dokumenty/n/127397/karta>].
- Tracz M., Bajgier-Kowalska M., Wójtowicz B., 2019, *Przemiany w sferze usług turystycznych Krakowa i ich wpływ na percepcję turystyki przez mieszkańców*. *Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG (w druku)*.
- Włodarczyk B., 2014, *Przestrzeń w turystyce, turystyka w przestrzeni – o potrzebie definicji, delimitacji i klasyfikacji*. *Turyzm*, 24(1): 25–35.
[www1] www.impreza.krakow.pl.
- Ziarkowska J., Ziarkowski D., 2015, *Status quo czy panta rhei? Atrakcje turystyczne Krakowa od końca XVIII wieku do czasów współczesnych*. *Turystyka Kulturalna*, 7: 34–53.